

jen laickým zájemcům, ale i odborné veřejnosti. Pochybnosti proto vyvolává vymezení tématu, kdy Papajik v úvodu poznamenává, že se chce věnovat pouze postavě Jana Čapka ze Sán bez exkurzů do doby, v níž žil, což se podle autorových slov stalo „módní“ a „chválenou“ záležitostí. Do jisté míry je autorův postoj oprávněný, neboť exkurzy do celozemského dění či jiné obecnější výklady často odvádějí od hlavní linie příběhu, a jsou tak spíše balastem než přínosem. Určitý kontext je ovšem potřeba vykreslit, neboť drobní zemané v předhusitském období nežili ve „vzduchoprázdnu“. Jejich život probíhal na základě soudobých standardů podmíněných společenským postavením, velikostí majetku, individuálními schopnostmi, kontakty s okolními příslušníky šlechty, královských či poddanských měst nebo představiteli církevních institucí. Vzhledem ke zvolené koncepci autor rezignoval na některé otázky související s počátky životní dráhy pozdějšího sirotčího hejtmana. Až na drobné výjimky upustil od pokusu rozkrýt místní sociální síť v širším okolí Sán, o jejichž významu však nemusíme pochybovat. Právě tento přístup by možná umožnil lépe pochopit, proč se v daném regionu příslušník nižší šlechty, jakým byl i Jan Čapek ze Sán, dokázal povznést nad okolní „průměr“ a posléze se prosadit na celozemské úrovni. Zasazení osudů sledované osoby nejenom do širších dobových souvislostí, ale i důkladný rozbor dané společenské skupiny ve zkoumaném regionu tak stále neztrácí své opodstatnění. Zároveň dovoluje zodpovědět otázky, o nichž dochované prameny bezprostředně nevypovídají, například jaký byl jeho podíl na formování sirotčího bratrstva. Nástupnictví na post vrchního velení sirotčích vojsk přece nebylo předem dané. Uvnitř skupiny sirotčích hejtmanů jistě panovala vzájemná řevnivost a projevovalo se zde množství lokálních osobnostních, mocenských, konfesionálních nebo politických zájmů. Pokud chceme správně pochopit Čapkovu roli vrchního sirotčího hejtmana, nestačí sledovat pouze jeho osobu bez přihlídnutí k osudům a životním strategiím ostatních velitelů.

K již vysloveným výhradám lze připojit poznámku, že pozitivistické shromažďování všech dostupných informací o dané historické osobnosti v podobě, jak se s prvními životopisy husitských velitelů setkáváme již na konci 19. století, nelze vždy považovat za přínosné. Takto koncipované nové biografie mohou dílčím způsobem zpřesnit naše dosavadní vědomosti, případně nabídnout podněty k dalšímu výzkumu, nicméně bádání ohledně vývoje nižší šlechty a její sociální mobility v předhusitském a husitském období

příliš neposouvají. Pouze verifikují dosavadní známé skutečnosti. Obrovské kariérní vzestupy některých příslušníků nižší šlechty, mezi které vedle Jana Čapka ze Sán patřili Diviš Bořek z Miletínka, Jan ze Smřic, Jan Smil z Křemže, Jakoubek z Vřesovic či Mikuláš Trčka z Lípy, abychom jmenovali alespoň ty nejvýznamnější, jsou již několik desetiletí známy. Existuje množství shodných znaků vzestupu jednotlivých osobností – vojenská služba, zábor rozsáhlých majetků povětšinou předhusitských církevních institucí a s tím související velký společenský a mocensko-politický vzestup. Za mnohem přínosnější než vrstvení monografických popisů jednotlivých osobností lze považovat tázání po pochopení základních mechanismů těchto kariérních vzestupů nebo vysvětlení jejich příčin pod vlivem různých společenských, hospodářských nebo politických procesů.

MARTIN MUSÍLEK

Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*, Vyšehrad, Praha 2011

196 s., ISBN 978-80-7429-132-6

Hynce Ptáček z Pirkštejna je v obecném historickém povědomí zapsán jako čelný představitel východočeských landfrýdů, spolutvůrce díla, které dokončil až jeho „chránělec“ Jiří z Poděbrad. Stereotypní zkratky putující napříč beletrií i díly historiků přitom čerpají i z dobových svědectví o panu Ptáčkovi jako muži menší zavalité postavy, přitom však obratném diplomatovi, který se tak dostává nejen do politické, ale i vizuální opozice vůči kulhavému rožmberskému pánovi. V knize Martina Šandery dostávají značný prostor oba zmínění protagonisté. Postavy stojící v době husitských bojů spíše v pozadí, byť každá z jiných příčin, jejichž rozhodující úloha je však spojena s dobou po smrti Zikmunda Lucemburského, resp. ještě spíše s obdobím bezkráloví po smrti jeho zetě Albrechta Habsburského. V některých pasážích předložené monografie se tak autor odpoutává od líčení osudů samotného Hynce Ptáčka a blíží se pokusu (být bohužel jen v náznacích realizované) o dvojportrét dvou vůdčích osobností království. Je třeba říci, že Šandera neusiloval o představení dvojportrétu předáka kališnické a katolické strany. Většinu textu Ptáčkovy biografie se pohybuje ve „svých“ východních Čechách, využívá předchozích výzkumů zdejší šlechty a jejich rodinných vazeb

k nastínění „přátelských“ a „klientských“ vazeb pána píšícího se po posázavských Ratajích. Šandera tak předestírá upravený obraz vývoje pohusitského období a naznačuje, že k sobě Hynce Ptáček z Pirkštejna a Jiří z Poděbrad neměli zdaleka tak blízko, jak bývá tradováno.

Narativně podaná životopisná črta s nezbytným shrnutím rodového původu, vazeb a zázemí, doplněná pokusem o psychologické prokreslení Ptáčkova portrétu, otevírá několik témat, která si zaslouží bližší pozornost. Šandera opakovaně vyzdvihuje čínorodost východočeského pána, který neúnavně, bez ohledu na roční období objíždí své skutečné i potenciální spojence a usiluje o získání podpory pro svůj program. Zároveň nám tak zanechává svědectví o fungování politického prostoru (nejen) východních Čech. Fungování, které se stále zakládalo více na osobních než na písemných kontaktech. Vyměněné listy, například o průběhu jednání poselstev s potenciálními uchazeči o český trůn, zůstávaly prostředkujícím svědectvím, nebyly však samy o sobě iniciátory dalších politických kroků. Také Ptáčkově postupně vybudované přední postavení v čele východočeských landfrýdů, jak Šandera dokládá, určovala především váha jeho osobnosti či spíše respektované politické obratnosti než její institucionalizované zakotvení. V této souvislosti by si možná větší pozornost zasloužily problémy, na které autor v textu naráží, ale ponechává je spíše stranou svého líčení. Biografie východočeského pána tak sice získává na sevřenosti, na druhou stranu by nám pokus o shrnutí správní role krajského zřízení v delší časové perspektivě mohl přinést zajímavý srovnávací materiál například k úloze plzeňského landfrýdu, jehož starší správní vazby a z nich vyplývající organizační roli využila katolická šlechta právě v husitském období. Nesporně pozitivním rysem předložené Ptáčkovy biografie zůstává upozornění na nejednoznačný vztah mezi krajskými landfrýdy a některými královskými věnnými městy, zejména dominantním Hradcem. Pokládáme-li zjednodušeně landfrýdní zřízení za nástroj sloužící k obnovení řádu a pokoje, je paradoxní, že k jeho pečetění nepřistoupila již zmíněná města, v jejichž bytostném ekonomickém zájmu byla právě stabilizace neklidné situace v době absence akceschopné centrální autority. Zdá se, že krom stavovských rivalit, jak naznačuje autor, bychom mohli uvažovat i o modelu paralelních politických uskupení, která spolu za určitých podmínek spolupracovala. Želet tak opět musíme ztráty hradeckých městských písemností sledovaného období, které by nám mohly poskytnout více podnětů k dalším úvahám.

Je to přitom právě pramenná heuristika, v níž si nelze na adresu Martina Šandery odpustit výtku. Zatímco prameny domácí provenience autor ve svém bádání podchytil, pominul skutečnost, že východočeský prostor byl přirozeným bodem zájmu slezských měst. Zejména ve vratislavských písemnostech tak lze najít řadu dokreslujících, ale i přímých zpráv k období vrcholící politické dráhy Hynce Ptáčka z Pirkštejna. Společně vedené kampani spolku knížectví bezprostředně podléhajících Koruně a Ptáčkova bloku předcházela četná výměna listů a také setkání obou stran. Přes Kladsko a broumovský klášter putovaly zprávy o Janu Koldovi ze Žampachu i pohybech vojenských oddílů. Tyto prameny nejsou s to zásadně proměnit itinerář Hynce Ptáčka, ale u práce, která má potenciál posunout náš pohled na vývoj pohusitských Čech, bychom jejich využití měli předpokládat.

MARTIN ČAPSKÝ

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Svět české středověké církve*, Argo, Praha 2010
(= Edice historické myšlení 49)

504 s., ISBN 978-80-257-0186

Výbor studií přední české medievistky Zdeňky Hledíkové nese bezpochyby výstižný titul, neboť „svět středověké církve“ vždy byl a je ústředním vědeckým tématem a – možno říci – odborným světem autorky. Kniha je rozčleněna do čtyř oddílů, jejichž rozvržení v podstatě kopíruje hlavní okruhy autorčiny vědecké práce: *Církev a společnost, Přesahy do běžného života, Církevní správa a České země a papežství*. Celkem 24 studií bylo publikováno během tří desetiletí (1976–2006) v časopisech a konferenčních sbornících; jedna studie vyšla původně polsky a jedna německy. Na rozdíl od mnoha podobně zaměřených výborů prací českých historiků a historiček, které český knižní trh v posledních letech doslova zaplavují, je potřeba vyzdvihnout, že se Hledíková bilanční příležitosti chopila velmi zodpovědně a s pečlivostí sobě vlastní důsledně doplnila poznámkový aparát jednotlivých studií o své vlastní nové poznatky, novější literaturu a edice pramenů. Protože literatura citovaná v jednotlivých studiích ve svém souhrnu představuje velmi reprezentativní bibliografii k církevním dějinám českých zemí i Evropy